

Sygn. akt II DK 93/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Duś (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Sławomir Niedzielak

SSN Paweł Zubert

Protokolant Anna Rusak

przy udziale Zastępcy Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych radcy prawny Dariusza Drozdowskiego

w sprawie radcy prawnego A. C.

obwinionego o czyn z art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych w zw. z art. 11 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego

po rozpoznaniu w Izbie Dyscyplinarnej na rozprawie w dniu 8 lutego 2022 r. kasacji wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 11 marca 2021 r. o sygn. akt WO-[...]

uchyła zaskarżone orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 11 marca 2021 r. o sygn. akt WO-[...] w części dotyczącej kary i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 grudnia 2016 r., sygn. akt V K (...), Sąd Okręgowy w K. stwierdził, że radca prawny A. C. złożył niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne datowane na dzień 28 sierpnia 2008 r. i orzekł wobec niego na okres trzech lat utratę prawa wybieralności w wyborach do Sejmu, Senatu, Parlamentu Europejskiego oraz w wyborach powszechnych organu i członka organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organu jednostki pomocniczej jednostki samorządu terytorialnego oraz zakaz pełnienia funkcji publicznej, o której mowa w art. 4 pkt 2-57 ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 10 marca 2017 r., sygn. II AKa (...), utrzymał w mocy ww. orzeczenie.

Postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2018 r., sygn. IV KK 321/17 oddalona została kasacja wniesiona od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...) (akta postępowania sygn. WO-(...), k. 100). Stwierdzenie złożenia przez radcę prawnego niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego implikowało wszczęcie i przeprowadzenie w stosunku do niego postępowania dyscyplinarnego (akta postępowania sygn. WO-(...), k. 23).

Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Okręgowej Izby Radców Prawnych w K. orzeczeniem z dnia 30 sierpnia 2018 r., sygn. akt D (...) uznał radcę prawnego A. C. za winnego tego, że w dniu 28 sierpnia 2008 r. w K. złożył niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, co zostało stwierdzone orzeczeniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 12 grudnia 2016 r., sygn. akt V K (...), utrzymanego w mocy orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 10 marca 2017 r., sygn. akt II AKa (...), tj. o czyn z art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych w związku z art. 11 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego i za to na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 4 ustawy o radcach prawnych wymierzył mu karę zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na okres trzech lat oraz na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 2b wyżej powołanej ustawy orzekł zakaz wykonywania patronatu na okres trzech lat.

Minister Sprawiedliwości wniósł w dniu 3 października 2018 r. odwołanie od orzeczenia Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego Okręgowej Izby Radców Prawnych

w K. z dnia 30 sierpnia 2018 r., zaskarżając je w części dotyczącej rozstrzygnięcia o karze na niekorzyść obwinionego (k. 34 – 38). Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił rażącą niewspółmierność kary wymierzonej obwinionemu w stosunku do stopnia społecznej szkodliwości popełnionego deliktu dyscyplinarnego i stopnia winy. Wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez wymierzenie obwinionemu kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego (k. 35).

Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych orzeczeniem z dnia 15 lutego 2019 r., sygn. akt WO-(...), utrzymał w mocy orzeczenie Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego Okręgowej Izby Radców Prawnych w K.

Od powyższego orzeczenia kasację datowaną na dzień 28 marca 2019 r. złożył Minister Sprawiedliwości, zaskarżając je w całości na niekorzyść obwinionego radcy prawnego A. C. (k. 23 – 28). Zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu rażącą niewspółmierność kary dyscyplinarnej wymierzonej obwinionemu w stosunku do stopnia społecznej szkodliwości popełnionego deliktu dyscyplinarnego i stopnia winy, wnosząc o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Wyższemu Sądowi Dyscyplinarnemu Krajowej Izby Radców Prawnych (k. 24).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu przedmiotowej kasacji wyrokiem z dnia 28 listopada 2019 r., sygn. akt II DSI 74/19, uchylił zaskarżone orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych z dnia 15 lutego 2019 r., sygn. akt WO-(...) w części dotyczącej kary i przekazał sprawę temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych, po ponownym rozpoznaniu sprawy radcy prawnego A. C. orzeczeniem z dnia 11 marca 2021 r., sygn. akt WO-(...) (k. 10 - 15) zmienił zaskarżone orzeczenie w zakresie orzeczonej kary, w ten sposób, że:

- na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 4 ustawy o radcach prawnych wymierzył obwinionemu karę zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na okres pięciu lat,
- na podstawie art. 65 ust. 2b ustawy o radcach prawnych orzekł zakaz wykonywania przez obwinionego patronatu na okres dziesięciu lat,

- na podstawie art. 70⁶ ust. 2 ustawy o radcach prawnych kosztami postępowania odwoławczego przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym Krajowej Izby Radców Prawnych w zryczałtowanej kwocie 1 000,00 zł obciążył obwinionego radcę prawnego A. C. (k. 8).

W dniu 22 kwietnia 2021 r. kasację od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych złożył Minister Sprawiedliwości zaskarżając wymienione orzeczenie w całości na niekorzyść obwinionego radcy prawnego A. C. (k. 4 – 7). Zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu rażące naruszenie prawa, tj. art. 442 § 3 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. i art. 74¹ pkt 1 ustawy o radcach prawnych, poprzez nieuwzględnienie zapatrywań prawnych i wskazań Sądu Najwyższego wyrażonych w wyroku z dnia 28 listopada 2019 r., sygn. akt II DSI 74/19 i niewyjaśnienie okoliczności oraz przyczyn zatajenia przez obwinionego współpracy z organami bezpieczeństwa oraz rażącą niewspółmierność kary dyscyplinarnej wymierzonej obwinionemu w stosunku do stopnia społecznej szkodliwości popełnionego deliktu dyscyplinarnego i stopnia winy (k. 4v).

Wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Wyższemu Sądowi Dyscyplinarnemu Krajowej Izby Radców Prawnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Ministra Sprawiedliwości zasługiwała na uwzględnienie, w konsekwencji czego sprawę przekazano Wyższemu Sądowi Dyscyplinarnemu Krajowej Izby Radców Prawnych do ponownego rozpoznania.

Na wstępie należy przypomnieć, że w dniu 11 kwietnia 1997 r. Sejm RP uchwalił ustawę o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne, której przepisy nałożyły obowiązek złożenia pisemnego oświadczenia dotyczącego ewentualnej pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa albo współpracy z tymi organami w latach 1944–1990 na osoby, które pełnią lub kandydują do pełnienia funkcji publicznych. Obowiązkowi złożenia takiego

oświadczenia podlegał szeroki krąg osób, wśród nich sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni.

Ustawa o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne została zastąpiona ustawą z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów. Zgodnie z treścią art. 21e ust. 1 ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, prawomocne orzeczenie sądu, stwierdzające fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, traktuje się jako obligatoryjną przesłankę pozbawienia tej osoby pełnionej przez nią funkcji publicznej, o której mowa w art. 4 pkt 2-54, 56, 57 i 61, z zastrzeżeniem art. 21f cytowanego aktu prawnego. Zastrzeżenie przewidziane w art. 21f ust. 1 wymienionej ustawy wskazuje, że przepisy art. 21e ust. 1 i 3 ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów nie dotyczą sędziów, prokuratorów, radców Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, adwokatów, radców prawnych, notariuszy i komorników, którzy w tym zakresie podlegają sądownictwu dyscyplinarnemu. Zgodnie z art. 21f ust. 2 ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów za złożenie przez osoby pełniące funkcje wymienione w ust. 1 niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu, sąd dyscyplinarny orzeka karę złożenia z urzędu lub inną przewidzianą w odpowiednich ustawach karę dyscyplinarną skutkującą pozbawieniem pełnionej funkcji publicznej.

Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2011 r., K 19/08, OTK-A 2011, nr 3, poz. 24, orzekł, że art. 21f ust. 2 zd. 1 ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów w zakresie, w jakim dotyczy pozostałych zawodów prawniczych, o których mowa w art. 21f ust. 1 cytowanej ustawy, jest niezgodny z art. 2 i art. 65 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny wyraził w uzasadnieniu tego wyroku pogląd, że art. 21f ust. 2 zdanie pierwsze cytowanej ustawy pozbawia sądy dyscyplinarne możliwości różnicowania kary dyscyplinarnej

orzekanej wobec osoby, która złożyła niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne zarówno co do rodzaju tej kary, jak i okresu jej trwania. „Orzekana względem kłamcy lustracyjnego kara złożenia z urzędu lub inna przewidziana w odpowiednich ustawach kara dyscyplinarna skutkująca pozbawieniem pełnionej funkcji publicznej jest zatem karą bezwzględnie oznaczoną, której dolegliwości nie ma możliwości miarkowania. W katalogu kar dyscyplinarnych jest to jednocześnie kara najsurowsza, powodująca z reguły nieodwracalne skutki prawne połączone z brakiem możliwości usunięcia wzmianki o ukaraniu z akt osobowych zainteresowanego. Sztywność sankcji bez możliwości różnicowania jej w zależności od konkretnych stanów faktycznych, bez możliwości niuansowania odpowiedzialności w konkretnej sprawie narusza zarówno zasadę przyzwoitej legislacji (art. 2 Konstytucji RP), jak i zasadę proporcjonalności ograniczania konstytucyjnych praw i wolności jednostki (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP)” (W. Kozieliwicz, Rozdział V Odpowiedzialność dyscyplinarna a postępowanie lustracyjne [w:] Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy, Warszawa 2016, s. 44).

Po powyższych uwagach wstępnych, należy odnieść się do zarzutów wskazanych w kasacji. Stosowanie przepisu art. 442 § 3 k.p.k. w postępowaniu kasacyjnym oznacza, że zapatrywania prawne i wskazania sądu kasacyjnego co do dalszego postępowania są wiążące dla sądu, któremu na skutek uwzględnienia kasacji, przekazano sprawę do ponownego rozpoznania. Pojęcie wskazania sądu kasacyjnego co do dalszego postępowania obejmuje trzy elementy. „Pierwszy, to wskazania co do dowodów. Chodzi tu o zakres postępowania dowodowego, czyli wskazanie jakie dowody i co do jakich okoliczności powinny zostać przeprowadzone. Drugi, to wskazania co do innych czynności, co w kontekście pierwszego elementu oznacza inne czynności niż dowodowe. Chodzi tu przykładowo o dokonanie czynności prawidłowego powiadomienia o terminie rozprawy. Trzeci to wskazanie okoliczności, które należy wyjaśnić, co w kontekście pierwszego elementu oznacza, że chodzi tu o inne okoliczności niż wynikające z dowodów” (J. Skorupka [red.], Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2020, s. 1253).

Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy „postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem odrębnym od postępowania karnego, czy też cywilnego. Przede wszystkim ma ono inne cele i podlega innym unormowaniom (...) Wymierzając karę dyscyplinarną adwokatowi należy jednak brać pod uwagę nie tylko wagę popełnionego czynu, lecz również badać wnikliwie okoliczności jego popełnienia” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2021 r., sygn. akt II DK 24/21, niepubl.).

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 listopada 2019 r., sygn. akt. II DSI 74/19, jako sąd kasacyjny, przedstawił wyraźne wskazania co do dalszego postępowania dla sądu, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania, wskazując, że „korporacja radców prawnych powinna wyjaśnić społeczeństwu szczegółowo, dlaczego chce taką osobę pozostawić w swoich szeregach, chociaż sprzeniewierzyła się najważniejszym zawodowym wartościom moralnym i etycznym”. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy należało wyjaśnić okoliczności złożenia przez obwinionego niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, jak przy tym wskazał Sąd Najwyższy, ujemne konsekwencje wynikały nie z faktu współpracy z organami bezpieczeństwa, ale ze złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego.

Zgodnie z przepisami procedury karnej, wskazania sądu kasacyjnego były wiążące dla sądu, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania.

W powziętych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych ustaleniach co do stanu faktycznego brak jest jednak wnikliwego zbadania okoliczności popełnienia deliktu dyscyplinarnego, które uzasadniają podstawy orzeczenia względem radcy prawnego A. C. kary zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na okres pięciu lat. W szczególności, zaniechano wykazania okoliczności, które wyjaśniałyby przyczyny zatajenia przez obwinionego faktu współpracy z organami bezpieczeństwa, co mogłoby uzasadniać różnicowanie orzeczonej kary dyscyplinarnej dokonane przez sąd korporacyjny. Jak wskazuje się w doktrynie „współdziałanie z komunistycznymi organami bezpieczeństwa państwa, podejmowane ówczesnie z różnych powodów, mogło mieć różny stopień intensywności. Różny był stopień zawinienia osób współdziałających z aparatem komunistycznym oraz różny stopień społecznej

szkodliwości ich czynów. Różne mogły być w końcu motywy, które skłoniły osobę lustrowaną do złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego. Wszystkie te okoliczności powinny być zatem wzięte przez sąd dyscyplinarny pod uwagę przy wymierzaniu kary i nie jest wykluczone, że przy ich rozważeniu za adekwatną do stopnia winy mogłaby zostać uznana kara łagodniejsza aniżeli pozbawienie wykonywanej funkcji publicznej” (W. Kozielewicz, Rozdział V Odpowiedzialność dyscyplinarna a postępowanie lustracyjne [w:] Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy, Warszawa 2016, s. 45). Na powyższe zwrócił uwagę autor kasacji argumentując, że „w niniejszej sprawie ani obwiniony, ani sądy korporacyjne, w tym Wyższy Sąd Dyscyplinarny ponownie rozpoznający sprawę, wystąpienia takich usprawiedliwiających okoliczności nie tylko nie uprawdopodobniły, ale w ogóle nie wskazały”. Szczegółowa analiza uzasadnienia orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego nie pozwala na wskazanie wyjaśnienia przez sąd korporacyjny kwestii złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego. Rozważania tego sądu koncentrują się wyłącznie na okoliczności dotyczącej samej współpracy z organami bezpieczeństwa i w tym zakresie odnoszą się do rozmiaru wymierzonej obwinionemu kary.

Podkreślenia wymaga fakt, że negatywne skutki prawne wynikające z ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów związane są wyłącznie ze złożeniem niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, nie zaś z pracą, służbą czy współpracą z organami bezpieczeństwa komunistycznego państwa. Dlatego tym bardziej niezrozumiałe jest dla Sądu zachowanie obwinionego, który trwał w kłamstwie przez wiele lat, co również wpływa na stopień nasilenia społecznej szkodliwości czynu.

W ocenie Sądu Najwyższego z uzasadnienia orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w W. z dnia 11 marca 2021 r., sygn. akt WO-(...) nie wynikają okoliczności przemawiające za łagodniejszym wymiarem kary dyscyplinarnej orzeczonej względem radcy prawnego A. C.. Sąd ten uchylił się od oceny, czy i jaki wpływ na interes korporacji ma czyn dyscyplinarny popełniony przez obwinionego. Radca prawny ma bowiem

obowiązek przestrzegać obowiązujących przepisów prawa oraz postępować zgodnie z przepisami Kodeksu Etyki Radcy Prawnego. Trafność doboru rodzaju kary dla kłamcy lustracyjnego musi uwzględniać element społecznego potępienia pracy, służby oraz pomocy udzielanej organom bezpieczeństwa państwa komunistycznego.

Sąd w niniejszym składzie ani nie neguje dopuszczalności wymierzania kar łagodniejszych, ani zasadności ich orzekania w postępowaniach dyscyplinarnych względem kłamców lustracyjnych, jednak konieczność ich orzekania powinna być ograniczona do zdarzeń wyjątkowych. W tym przedmiocie Sąd podziela argumentację wyrażoną w kasacji, gdyż charakter towarzyszący takim zdarzeniom powinien być należycie udowodniony lub uprawdopodobniony, tj. musi być on wyjątkowy i mieć taki wydźwięk, który będzie uzasadniał łagodniejszy wymiar kary w uzyskaniu powszechnej akceptacji. Z drugiej zaś strony Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych zobligowany jest wyjaśnić nader szczegółowo opinii publicznej, z jakich powodów chce pozostawić w swoich szeregach osobę, która sprzeniewierzyła się najważniejszym zawodowym wartościom etycznym i moralnym. Działalność bowiem radcy prawnego dotyczy wrażliwych dóbr klienta, takich jak zdrowie, życie, wolność czy majątek, wiąże się z zachowaniem tajemnicy zawodowej, łączy go z klientem więź wymagająca po stronie radcy prawnego najwyższych kwalifikacji etycznych.

Z tych też względów zarzut kasacyjny w części co do naruszenia prawa jest zasadny wobec niezastosowania się przez sąd ponownie rozpoznający sprawę do zapatrywań prawnych lub wskazań sądu kasacyjnego.

Sąd ograniczył rozpoznanie kasacji do zarzutu rażącej obrazy przepisu art. 442 § 3 k.p.k. uznając za przedwczesne rozpoznanie zarzutu dotyczącego rażącej niewspółmierności kary.

W tym stanie rzeczy, Sąd Najwyższy zdecydował się uwzględnić kasację, kierując sprawę w części dotyczącej orzeczenia o karze do ponownego rozpoznania przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych.

Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych przy ponownym rozpoznaniu sprawy ma obowiązek wnikliwego jej rozważenia przez pryzmat

zarzutu sformułowanego w odwołaniu. Udzielone przez Sąd Najwyższy w trybie art. 442 § 3 k.p.k. zalecenia nie mają na celu ukierunkowania rozstrzygnięcia sądu ponownie rozpoznającego sprawę, wskazują one wyłącznie konieczność poczynienia ustaleń, które pozwolą w konsekwencji wymierzyć karę sprawiedliwą. Wskazania sądu odwoławczego mają na celu jedynie zapobieżenie powtórzeniu się okoliczności powodujących wadliwość uchylonego orzeczenia.